

(этномузыковедения, текстологии, источниковедения и др.), кристаллизацию ведущих подходов к изучению фольклорного арсенала культуры (контекстного, функционального, междисциплинарного, поликультурного), определило тенденции институализации и профессионализации в отечественной фольклористической среде. Доказано, что их научные достижения, просветительская работа, педагогический опыт заложили основы развития украинской фольклористики на профессиональных принципах, что предусматривало обоснование методологического инструментария сбора и систематизации фольклорного материала, подготовку учебно-методического обеспечения университетских фольклористических и этнографических курсов и т.п.

Ключевые слова: украинская фольклористика, фольклористическое наследие, ученые-педагоги, подвижническая деятельность.

In the article the results of selfless activity of scientists-teachers are analysed in the end XIX – in the first decades of XX of century, that stipulated becoming of directions of the Ukrainian specialist (ethnic music, textual criticism, sources and other) in folklore, crystallization of the leading going near the study of folklore arsenal of culture (context, functional, interdisciplinary, multicultural), defined the tendencies of the professionalization and institutionalization in folkloristic area. It is well-proven that their scientific achievements, elucidative work, pedagogical experience was pawned by bases of development of the Ukrainian specialist in folklore on professional principles, that envisaged the ground of methodological tool of collection and systematization of folklore material, conclusion of the educational methodical providing of university courses of ethnographic for a specialist in folklore aspiration and others like that.

Keywords: the Ukrainian specialist in folklore, inheritance of specialist in folklore, scientists-teachers, selfless activity.

УДК 371.83.78:784(091)

Ю.В. Грищенко
м. Київ, Україна

РОЛЬ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Сучасне національне відродження стосується багатьох аспектів життя України, але насамперед – її духовного життя, її культури. Саме сфера музичної культури сприяє формуванню в особистості широкого світобачення, орієнтованого на загальнолюдські цінності. Відновлення та розвиток української національної культури з усією розмаїтістю її загальнолюдського та національного багатства має набути характеру глобального цілеспрямованого процесу, мета якого – відродження національної самосвідомості та культурне усамостійнення.

В умовах демократизації, гуманізації освіти у навчально-виховному процесі важливу роль відіграє вивчення історичного досвіду, національних просвітницьких традицій та історико-культурної спадщини. Тому сьогодні актуалізується глибокий культурологічний аналіз національних історичних надбань, зокрема хорового мистецтва, що в свою чергу сприятиме творчій розбудові сучасної моделі національної культури.

Аналіз попередніх досліджень. Розвитку української культури у своїх дослідженнях приділяли значну увагу Д. Антонович, В. Винниченко, М. Грушевський, І. Крип'якевич, І. Огієнко, О. Субтельний, М. Семчишин та інші. Автори наукових праць з історії розвитку національної освіти Л. Вовк, С. Горбенко, М. Заволока, Н. Калениченко, О. Лавріненко, В. Майборода, О. Михайличенко, В. Орлов, О. Рудницька висвітлили важливі аспекти процесу становлення музично-естетичного виховання в Україні. Значний вплив мистецтва на духовний і внутрішній розвиток особистості у своїх дослідженнях розглядають С. Горбенко, Л. Масол, О. Отич, С. Соломаха, О. Щолокова та ін.

Окреслення здобутків української культури у різні історичні періоди, актуалізація використання здобутків минулого у практиці сучасного музичного виховання та навчання, визначення ролі хорового мистецтва у формуванні національного характеру, свідомості, менталітету, складає мету даної статті.

Виклад основного матеріалу. Використання досвіду національної школи в контексті

дослідження проблем музично-педагогічної освіти, вивчення традицій української культури – сприятиме розвитку сучасної системи освіти і виховання на національних засадах.

Відбір найбільш репрезентованих культурних феноменів, їх конкретно-історичний аналіз з погляду значущості в художньому житті минулого та сучасного України є необхідним для відродження духовної культури української держави, визначення художньо-культурологічних пріоритетів у сфері освіти, вироблення орієнтирів щодо функціонування народного і професійного, елітарного і масового національного мистецтва, формування уявлень про художню картину світу як «ідентифікатора національного розмаїття мистецьких образних систем» [4, с. 13].

Період другої половини XIX – початку XX ст. визначається науковцями як період розквіту українського музичного мистецтва. З ним пов'язані імена таких українських митців як О. Кошиць, Д. Січинський, П. Сокальський, К. Стеценко та ін. Визначною постаттю серед діячів української музичної культури був Микола Лисенко – засновник української композиторської школи, митець, який відігравав визначну роль у піднесенні українського народного мистецтва, зростанні багатой співацької культури на національних засадах, у розвитку музичної освіти, підготовки національних педагогічних кадрів у галузі музичного мистецтва.

У досліджуваній період значна увага приділялась естетичному і моральному вихованню особистості засобами хорового співу, який вважався чинником формування духовно-моральних якостей молоді, розвитку її музичної культури.

У кінці XIX – на початку XX ст. значним культурно-просвітницьким явищем стало створення різноманітних хорових колективів, до яких входили студенти або випускники багатьох навчальних закладів України. «Об'єднуючи виконавців різного віку, хорові колективи ставали засобом збереження національних співочих традицій, демократичним каналом поширення серед шкільництва та широких народних мас надбань національної музичної культури, дозволяли українським композиторам на практичному ґрунті опрацьовувати свої творчі надбання» [3, с. 9]. Існуючі хорові колективи не завжди обмежували свій репертуар виконанням суто духовних творів. Вони широко пропагували українське національне мистецтво, тому деякі колективи мали суто світський характер.

Серед перших хорових осередків на території України був хор під орудою П. Сокальського в Одесі, що був заснований у 1864 році. «В березні 1864 року шість чоловік, пройняті любов'ю до музики, переважно вокальної, зібрались за ініціативою місцевого нашого композитора П. Сокальського, щоб обміркувати, чи не можна якось-то влаштувати з розрізнених у місті співаків і співачок постійний і правильно організований хор» [5, с. 3]. Склад хору налічував 48 чоловік, до якого приєднався аматорський оркестр під керівництвом І. Кузьминського. Крім диригентської справи П. Сокальський займався читанням лекцій для любителів хорового мистецтва і намагався привернути увагу до народної музики. Репертуар хору був досить різноманітним: українські і російські народні пісні, хорові твори Сокальського та ін. У 1886 році діяльність хору було припинено.

У історії хорового мистецтва значне місце посідає діяльність хору М. Лисенка. Цей колектив був заснований у 1871 році. Склад хору налічував 50-60 чоловік, серед яких були студенти різних навчальних закладів, урядовці, вчителі, професійні музиканти (П. Демущий, К. Стеценко, Я. Яциневич, С. Старицька, сестра М. Лисенка та інші). «Це не був хор лише аматорів, чи професіоналів, це був ідеологічно з'єднаний гурток української молоді, що вірила в цінність і майбутність української пісні і разом культури. Під керівництвом Лисенка тут виховувалися кадри майбутніх українських діячів, накреслювалися й готувалися проблеми й плани не тільки майбутньої української музики, а й взагалі культури її» [2, с. 9].

Найближчим помічником М. Лисенка був К. Стеценко, який вступив до хору у 1899 році. Він розучував новий репертуар, набирав хористів, приймав активну участь у концертах тощо. Хор М. Лисенка був справжньою школою вокального та хорового мистецтва для студентства і осередком вдосконалення своїх здібностей для професіоналів.

Проводячи репетиції двічі на тиждень, М. Лисенко працював не лише над вокальним

виконанням, він намагався поглибити знання з теорії музики та гармонії. Працюючи над звуком в хорі, він пояснював як вірно брати дихання, як допомогти собі у виконанні тої або іншої ноти. Досить кропіткою для композитора бала робота над характером твору, нюансами, динамікою. Лисенко намагався виховувати у хористів розуміти музику і спів, який лунав на репетиціях.

Досить різноманітним був репертуар славнозвісного колективу. Бувши палким прихильником національного мистецтва, М. Лисенко широко використовував українські народні пісні. На тематичних концертах слов'янської музики в Києві та Петербурзі хор виконував пісні слов'янських народів (польські, російські, болгарські, сербські, чеські). Доповнювали репертуар хорові номери з відомих опер М. Лисенка, М. Римського-Корсакова, А. Рубінштейна, С. Монюшка, Р. Вагнера.

Хор брав активну участь в мистецькому житті міста. В період 1890-1907 років відбулося близько 60 концертів та 50 музичних вечорів колективу. З 1892 року хор під управлінням М. Лисенка почав активно подорожувати по Україні. Перша поїздка відбулася по містах Чернігів, Ніжин, Полтава, Єлісаветград, Одеса, де відбулося 9 концертів. Друга тривала по Київщині і Полтавщині у 1897 році. В цій подорожі помічником Лисенка-диригента був Я. Яциневич. Наступні гастрольні подорожі відбулися у 1899 та 1902 роках. Після концертів з'явилися схвальні відгуки про виступи колективу, який здобув широкої популярності й за межами України. До участі у концертах нерідко запрошувалися видатні артисти українських драматичних труп та імператорських театрів. Сам Микола Лисенко іноді виступав як піаніст-соліст, або концертмейстер. Мандрівні подорожі хору відігравали важливу культурно-просвітницьку роль. Слухачі в різних куточках країни мали можливість почути з найкращі твори як українських так і зарубіжних композиторів. «Виступи хору збагачували слуховий досвід, заохочували до співу, виховували естетичні почуття та слухацьку культуру. Це була не тільки велика просвітницька справа, а й значна музично-освітня робота» [3, с. 38-39].

Диригентсько-хорова діяльність Лисенка була прикладом відданості справі для багатьох його учнів і послідовників, які організовували хорові гуртки (подекуди й за межами України) [1, с. 353]. Послідовником М. Лисенка в справі хорового мистецтва був П. Гордовський, який заснував свій хор у Харкові у 1886 році. В складі хору було близько 40 дорослих співаків та співоча група хлопчиків. Цей колектив був досить відомим, адже здійснював постійні концерти-подорожі по містах України, Росії, виступав в Тифлісі і Варшаві. Хор виконував українські та російські народні пісні, хорові твори П. Ніщинського та М. Лисенка. В газеті «Южний край» за 1887 рік відзначався значний успіх капели серед слухачів [7, с. 69].

Значна роль в розвитку національного хорового мистецтва належить видатному українському композитору К. Стеценко. Співаючи досить тривалий час в хорі М. Лисенка, він намагався впровадити здобутий досвід керуючи народним хором «Лук'янівського дому попечительства». Хоча цей колектив був аматорським, сучасники не раз відзначали високий рівень виконання, який досягав враження справжніх професійних співаків.

На початку ХХ ст. досить активну роль в концертному житті Києва займав хор під орудою видатного хормейстера О. Кошиця, який послідовно пропагував народну слов'янську музику. До програми концертів входили болгарські, сербські, хорватські, російські та українські народні пісні. Значну увагу привернули виступи хору у 1916 році в театрах М. Садовського і М. Дагмарова, де вперше виконувались обрядові пісні («Веснянки», «Колядки») в обробці М. Леонтовича [1, с. 316].

У кінці ХІХ – на початку ХХ ст. кількість хорових колективів на території України значно збільшується. Найбільш відомими були: хор В. Надеждинського, Г. Москальова, О. Архангельського, Я. Яциневича (Київ), Ф. Масникова, Д. Коханського (Одеса), А. Літинського, І. Туроверова, А. Юр'яна (Харків) та інші.

Висновки. Отже, велику роль у розвитку національної музичної культури другої половини ХІХ – початку ХХ століття відігравали професійні хорові колективи під керівництвом видатних українських музикантів і композиторів (О. Сокальського, М. Лисенка, О. Кошиця, П. Гордовського та ін.), що створювалися по всій Україні. Їх учасники були справжніми

пропагандистами української пісні, збагачували духовне і естетичне життя міст України. Залучення студентства до хорового мистецтва дозволяло поглибити їх культурний та освітній рівень, забезпечувало єдність навчання і виховання на основі культурно-просвітницької орієнтації мистецької освіти, спрямованої на загальний і духовний розвиток особистості, збереження національних традицій.

Література:

1. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / [упоряд. О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя]. – К.: Знання, 2003. – 768 с. [Серія «Вища освіта XXI століття»].
2. Лисенко О. М.В. Лисенко: спогади сина / Остап Миколайович Лисенко; вступ. ст. М. Рильського. – К.: Мистецтво, 1966. – 362 с.
3. Нариси з історії української музики : [у 2 т.]. – К.: Мистецтво, 1964. – Ч.1: Музика VIII – початку XX ст. – 1964. – 308 с.
4. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: Навч. посіб. – К.: «ЕксОб», 2000. – 208 с.
5. Українська культура, історія і сучасність: навч. посіб. для студ. ун-тів і пед. ін-тів / [С.О. Черепанова, В.Т. Скотний, І.Н. Бичко та ін.]; Киевская Академия в эпоху реформ (1796-1819 гг.). – К.: Чоколов, 1912. – Вип. III. – 1912. – 174 с.
6. Харченко П.В. Професіоналізм майбутнього педагога-музиканта у світлі освітніх тенденцій сьогодення / Поліна Харченко // Світло. – 2003. – №1. – С.13-16.
7. Юферова З. Б. Харківська опера та відділення РМТ в практичній спадщині В. Сокальського / Зінаїда Юферова // Музична Харківщина: зб. наук. пр. / Харків. ін-т мистецтв ім. І.В. Котляревського; упоряд. П.П. Калашник. – Харків, 1992. – С. 206-222 с.

У статті піднімаються актуальні питання культурного розвитку суспільства, відродження національних традицій, виховання підростаючого покоління орієнтованого на загальнолюдські цінності. Відновлення та розвиток української національної культури пов'язаний з розвитком мистецтва, зокрема вокально-хорового. Саме період другої половини XIX – початку XX ст. визначається науковцями як період розквіту українського музичного мистецтва, з яким пов'язані імена видатних митців, педагогів-музикантів і композиторів: М. Лисенка, К. Стеценко О. Кошиць, Д. Січинський, П. Сокальський та ін. У досліджуваній період значна увага приділялась естетичному і моральному вихованню особистості засобами хорового співу, який вважався чинником формування духовно-моральних якостей молоді, розвитку її музичної культури.

Створення різноманітних хорових колективів, до яких входили студенти або випускники багатьох навчальних закладів України, стало значним культурно-просвітницьким явищем. Об'єднуючи виконавців різного віку, хорові колективи пропагували українські співочі традиції, найкращі надбання національної і світової музичної культури.

Ключові слова: музична культура, музиканти, композитори, хорове мистецтво, національні традиції, музична освіта.

В статье поднимаются актуальные вопросы культурного развития общества, возрождения национальных традиций, воспитания подрастающего поколения, ориентированного на общечеловеческие ценности. Восстановление и развитие украинской национальной культуры связано с развитием искусства, в частности вокально-хорового. Именно период второй половины XIX – начала XX века. определяется учеными как период расцвета украинского музыкального искусства, с которым связаны имена выдающихся педагогов-музыкантов и композиторов: Н. Лысенко, К. Стеценко А. Кошиц, Д. Сичинский, П. Сокальский и др. В исследуемый период значительное внимание уделялось эстетическому и нравственному воспитанию личности средствами хорового пения, которое считалось фактором формирования духовно-нравственных качеств молодежи, развития ее музыкальной культуры.

Создание разнообразных хоровых коллективов, в которые входили студенты или выпускники многих учебных заведений Украины, стало значительным культурно-просветительским явлением. Объединяя исполнителей разного возраста, хоровые коллективы пропагандировали украинские певческие традиции, лучшие достижения национальной и мировой музыкальной культуры.

Ключевые слова: музыкальная культура, музыканты, композиторы, хоровое искусство, национальные традиции, музыкальное образование.

The article deals with topical issues of the cultural development of the society, revival of national traditions, education of the younger generation, based on universal values. The restoration and development of Ukrainian national culture is associated with the development of the arts, particularly choral. It is the period of the second half of XIX – early XX century. is defined by scientists as the heyday of Ukrainian music, which is associated with the names of prominent

artists, educators, musicians and composers: N. Lysenko, K. Stetsenko O. Kosice, D. Sicinski, P. Sokal and others In the study period, considerable attention was paid to aesthetic and moral education of the individual by means of choral singing, which was considered an important factor in the formation of spiritual-moral qualities of youth, development of its musical culture.

The creation of a variety of choral groups, which included students or graduates of establishments of Ukraine, has become a significant cultural phenomenon. Uniting artists of different ages, choral groups advocated the Ukrainian choral tradition, the best achievements of national and world musical culture.

Keywords: music, musicians, composers, choral art, national traditions, music education.

УДК 373.3.015.31:004

М.Г. Гулішевська
м. Вінниця, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ЕВРИСТИЧНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ПРЕДМЕТУ «СХОДИНКИ ДО ІНФОРМАТИКИ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти ХХІ століття провідною метою української освітньої системи проголосила розвиток особистості та забезпечення соціально-педагогічних умов для творчої самореалізації особистості й виховання покоління, здатного ефективно працювати і навчатися впродовж усього життя.

Тому й виникла суттєва необхідність спрямування педагогічних зусиль на творчу самореалізацію сутнісних сил учнів – їх мотивів, здібностей, практичних умінь, життєвих цінностей, здатності постійно створювати особистісно й соціально значимі освітні продукти. Певною мірою розкрити творчі здібності молодших школярів на уроках предмету «Сходінки до інформатики» можливо завдяки евристичному навчанню.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наукових праць дозволив виявити низку досліджень, присвячених проблемі впровадження евристичного навчання в навчально-виховний процес, зокрема праці В. Андрєєва, М. Бурди, Ю. Колягіна, Д. Пойя, Г. Саранцева, О. Скафи, В. Соколова, Л. Фрідмана, А. Хуторського та ін. Щодо евристичного навчання в початковій школі, то в цьому напрямку працюють такі науковці як А. Коломієць, Г. Тарасенко. Аналіз публікацій вищезазначених авторів вказує на те, що в навчально-виховному процесі учнів початкової школи евристичне навчання застосовується вельми епізодично.

Тому постає завдання розглянути поняття евристичного навчання та можливість його застосування на уроках предмету «Сходінки до інформатики» в початковій школі.

Мета статті – використовуючи методи і прийоми евристичного навчання, розробити евристичні завдання, які можна застосовувати під час вивчення програм «Paint», «Tux Paint», «MS Word», «MS Power Point» на уроках предмету «Сходінки до інформатики» в початковій школі.

Ми виходимо з того, що на теперішній день від учнів початкової школи вимагаються такі якості, як ініціативність, винахідливість, креативність під час виконання навчальних завдань. Формування цих якостей неможливе без уміння працювати самостійно, творчо. Тому ми звертаємось до **евристичного навчання**, яке передбачає відмову від готових знань, від їх репродукції, а базується на самостійному пошуку їх.

Під поняттям **дидактична евристика** А. Хуторський розуміє теорію навчання, яка визначає систему цілей, закономірностей, принципів, змісту, технології, форм, методів і засобів, що забезпечують самореалізацію та освітній розвиток учнів і вчителів у процесі створення ними освітніх продуктів у галузях знань і діяльності, що вивчаються ними [11].

А. Хуторський справедливо зазначає, що основною характеристикою евристичного навчання є створення учнями освітніх продуктів у навчальних предметах і побудова власних